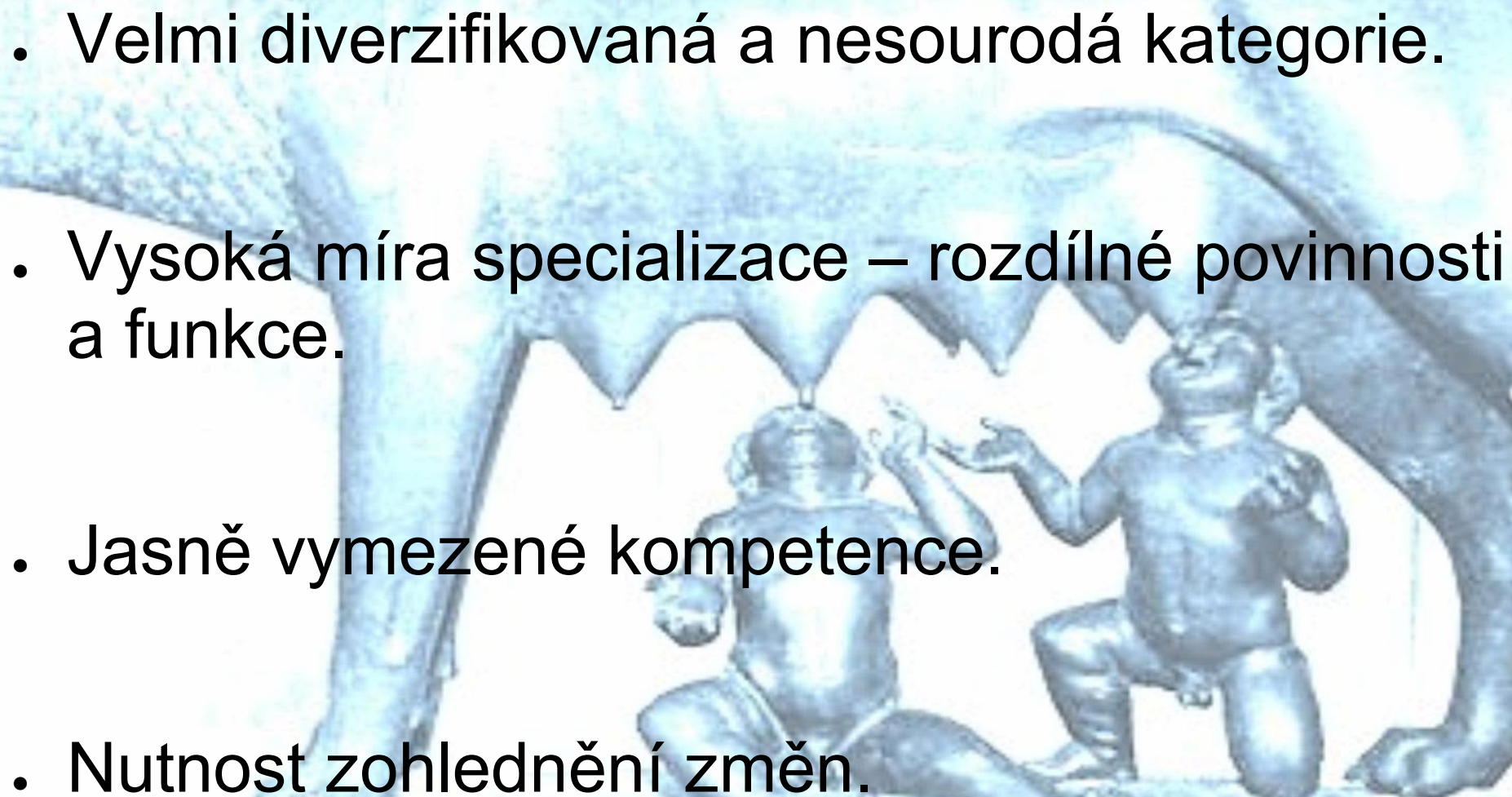

Římské náboženství

II. Lidé: římsští kněží a kněžská kolegia

-
- Velmi diverzifikovaná a nesourodá kategorie.
 - Vysoká míra specializace – rozdílné povinnosti a funkce.
 - Jasně vymezené kompetence.
 - Nutnost zohlednění změn.

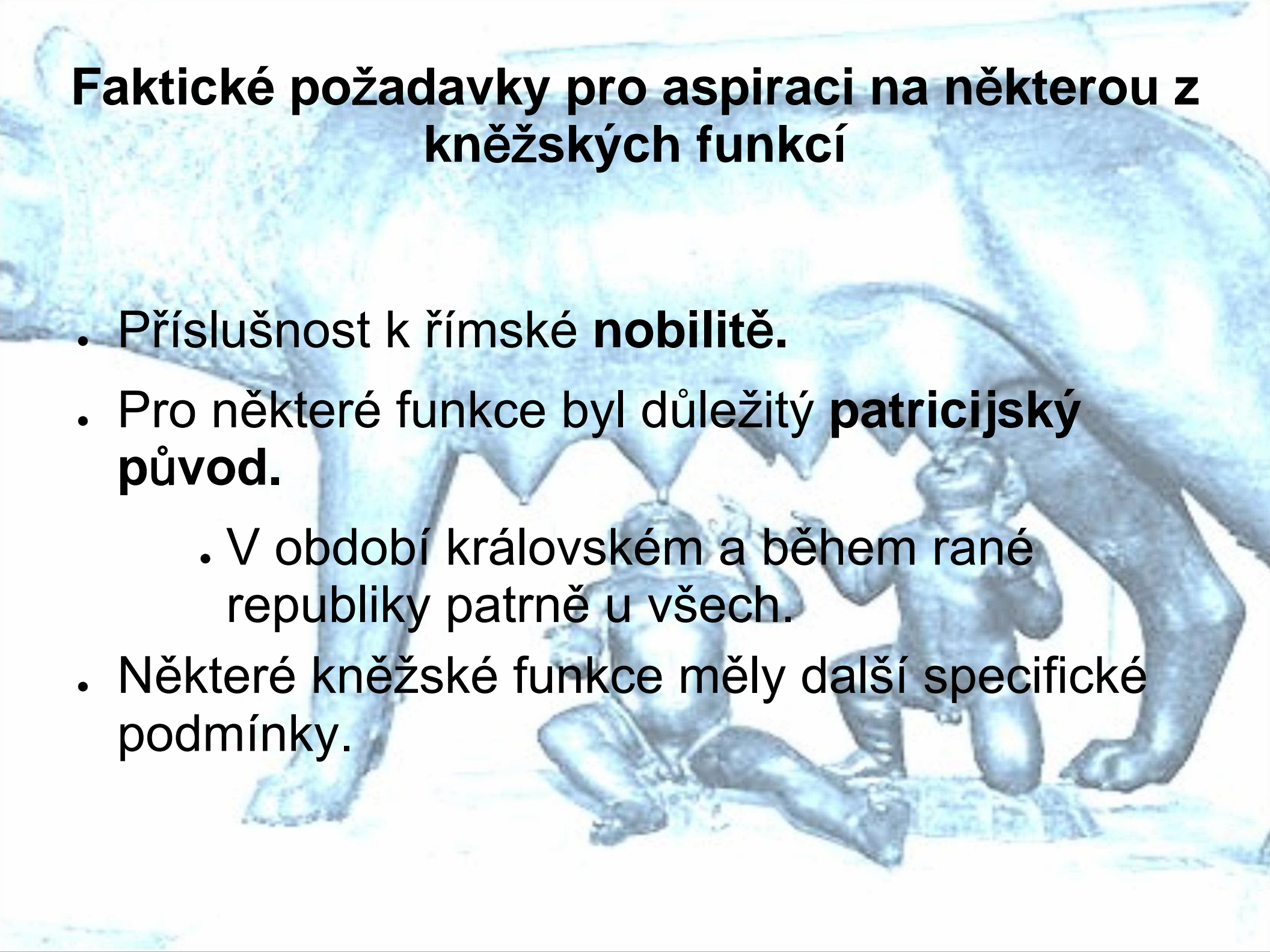
Minimální požadavky pro držitele kněžských funkcí (sg. *sacerdos publicus*; pl. *sacerdotes publici*)

- **Mužské pohlaví**
 - až na výjimky: např. *Virgines Vestales*.
- **Římské občanství**
- **Svobodný původ**
- **Tělesná a duševní „celistvost“**
 - Tedy bez tělesných defektů a plné duševní zdraví.

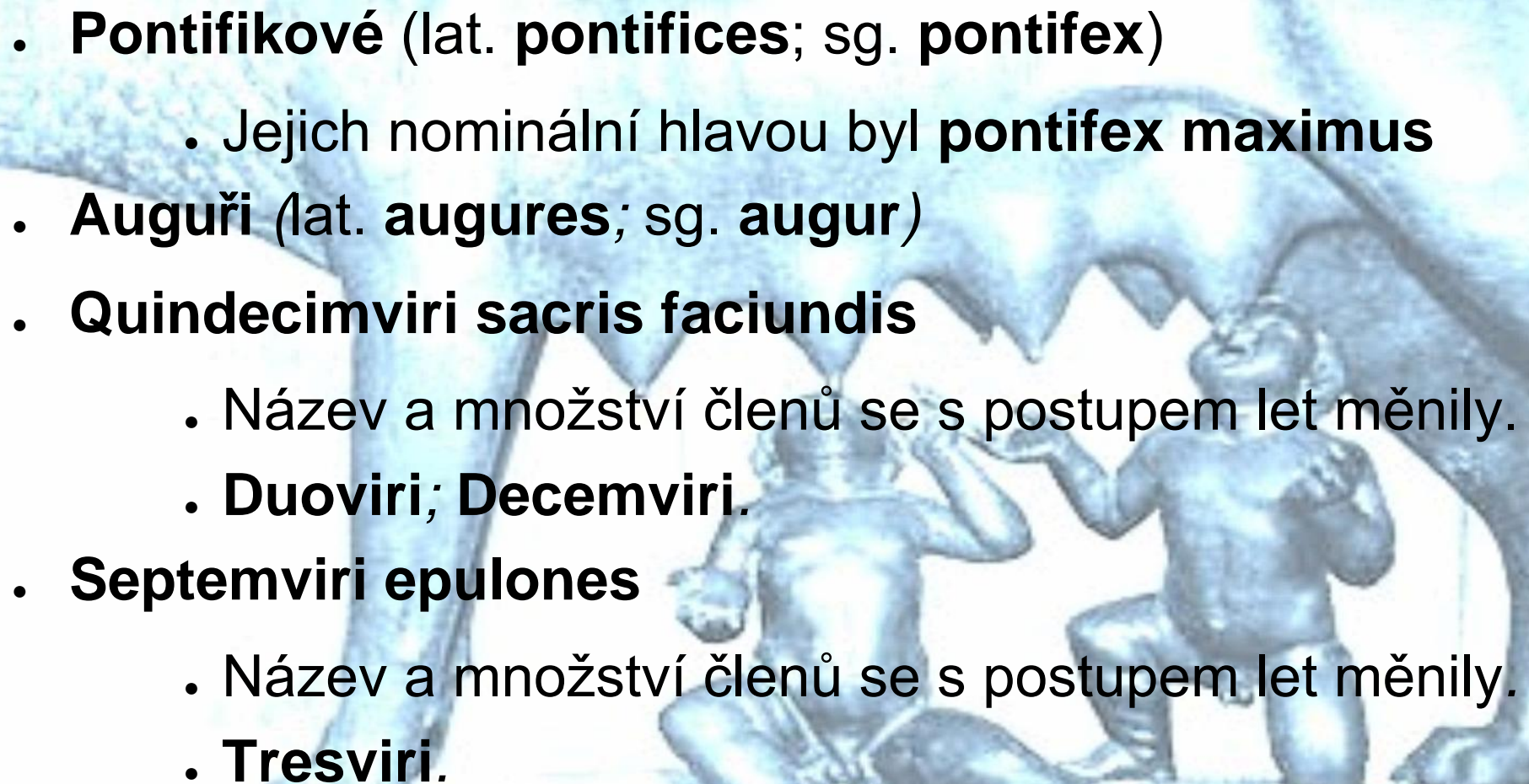
Faktické požadavky pro aspiraci na některou z kněžských funkcí

- Příslušnost k římské **nobilitě**.
- Pro některé funkce byl důležitý **patricijský původ**.
 - V období královském a během rané republiky patrně u všech.
- Některé kněžské funkce měly další specifické podmínky.

Quattuor amplissima collegia

„Čtyři nejvznešenější kolégia“

- **Pontifikové** (lat. **pontifices**; sg. **pontifex**)
 - Jejich nominální hlavou byl **pontifex maximus**
 - **Auguři** (lat. **augures**; sg. **augur**)
 - **Quindecimviri sacris faciundis**
 - Název a množství členů se s postupem let měnily.
 - **Duoviri; Decemviri.**
 - **Septemviri epulones**
 - Název a množství členů se s postupem let měnily.
 - **Tresviri.**
-

Pontifikové (lat. **pontifices**)

- Kromě pontifiků do jejich kolegia náleželi také
 - Rex sacrorum + regina sacrorum,
 - Flaminové (*flamines*)
 - Vestálské panny.
- Od roku 300 př. n. l. (*lex Ogulnia*) byli přijímání i plebejci.
- **Činnost:**
 - Poradci senátu v náboženských otázkách
 - Uchovávání a výklad náboženského práva (například „pohřební právo“).
 - Účast na mnoha rituálech a svátcích římského kalendáře.
 - Vlastnili **indigitamenta**.

Pontifex maximus

- Měl jistou autoritu vůči ostatním členům kolegia
- Minimálně od roku 241 př.n.l. byl volen ze stávajících pontifiků volbou tributního sněmu (*comitia ... pontifici maximo creandi*).
- Od roku 12 př.n.l. až do roku 383 n. l. drží tuto funkci pouze římscí císařové; stává se součástí jejich oficiální titulatury.

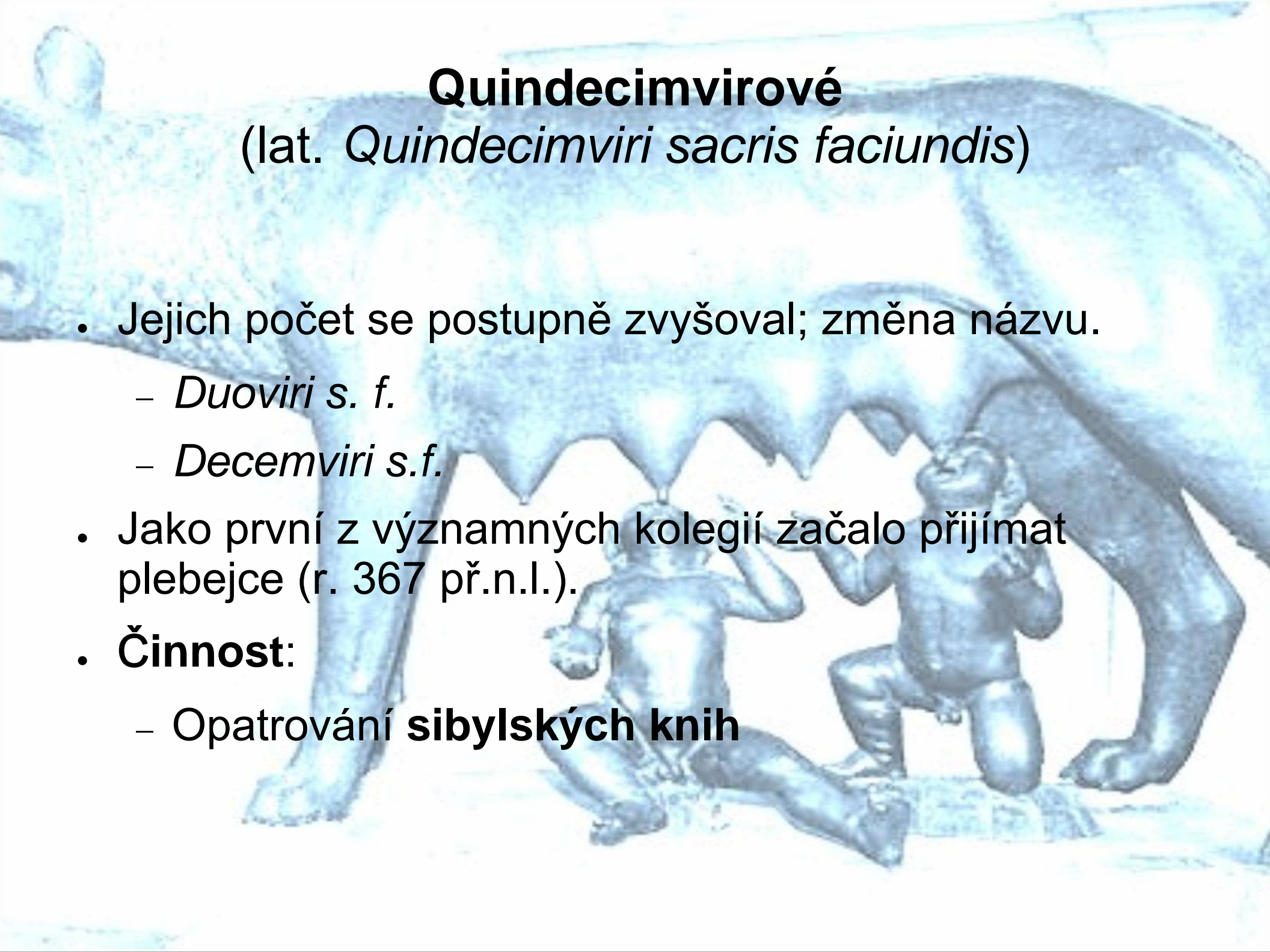
Auguři (lat. *augures*)

- Od roku 300 př.n.l. (*lex Ogulnia*) byli přijímáni i plebejci.
- **Činnost:**
 - Zjišťování **božského souhlasu** se zamýšlenou politickou nebo vojenskou aktivitou.
 - **Poradní funkce**
 - Vyměřování „posvátného prostoru“ (*templum*) pro konání politických shromáždění, stavbu chrámů, sledování ***auspicií*** atd.
 - „Inaugurace“ některých kněží (např. flaminů).
- Velký vliv na politické dění.

Quindecimvirové

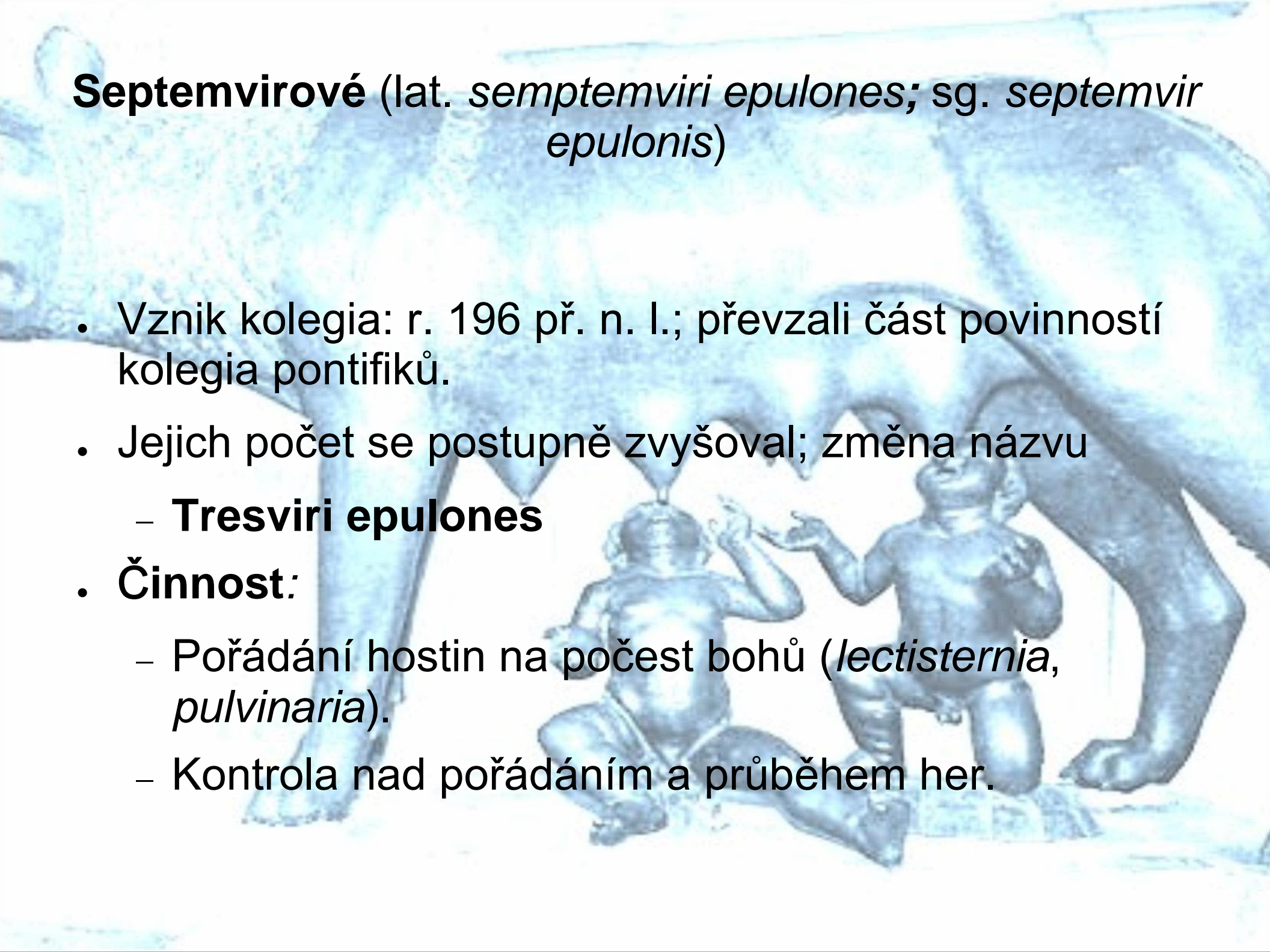
(lat. *Quindecimviri sacris faciundis*)

- Jejich počet se postupně zvyšoval; změna názvu.
 - *Duoviri s. f.*
 - *Decemviri s.f.*
- Jako první z významných kolegií začalo přijímat plebejce (r. 367 př.n.l.).
- **Činnost:**
 - Opatrování **sibylských knih**

Septemvirové (lat. *septemviri epulones*; sg. *septemvir epulonis*)

- Vznik kolegia: r. 196 př. n. l.; převzali část povinností kolegia pontifiků.
- Jejich počet se postupně zvyšoval; změna názvu
 - **Tresviri epulones**
- **Činnost:**
 - Pořádání hostin na počest bohů (*lectisternia*, *pulvinaria*).
 - Kontrola nad pořádáním a průběhem her.

Flaminové (lat. **Flamines**, sg. **flamen**)

- Dělili se na:
 - **flamines maiores**
 - flamen Dialis
 - flamen Martialis
 - flamen Quirinalis
 - **flamines minores (12)**
- Kněží jednotlivých božstev.
- Pravidelná kultická aktivita.
- Četné zákazy a pravidla chování (flamen Dialis).
- Museli být ženatí (**confarreatio**).
- Pouze patricijové.

- *Flaminovi Dialis* jsou uloženy mnohé rituální povinnosti, a rovněž mnohé zákazy (...) *flamen Dialis* nesmí jet na koni. Je zakázáno (*religio est*), aby spatřil vyzbrojené vojsko mimo *pomerium*, to jest uchystané k boji. Z tohoto důvodu byl *flamen Dialis* jen zřídka zvolen konzulem, protože konzulům bylo svěřeno vedení válek. Není v souladu s právem (*fas numquam est*), aby flamen kdykoli přísahal; nebo nosil prsten, ledaže by byl proděravěný a úplně obyčejný; Z *flaminie* (tj. z domu flamina a flaminiky) není dovoleno vynášet oheň, jen za účelem konání rituálu. Jestliže spoutaný člověk vstoupí do jeho domu, musí být osvobozen (...). Nesmím mít žádný uzel ve svém účesu, ani na opasku, v žádné části svého oděvu. Jestliže kdokoli, kdo je veden, aby byl bit pruty, se vrhne k jeho nohám jako prosebník, je nutno smírné oběti (*piaculum est*), bude-li tento den bit. Vlasy *flamina Dialis* může stříhat jen člověk svobodného původu. Je zvykem (*mos est*), že flamen se nedotýká kozy, syrového masa, břechtanu a bobů, a ani nevyslovuje jména těchto věcí. (...) Nohy lůžka, na kterém přespává, musí být pomazány tenkou vrstvou jílu; ze svého lůžka se nesmí vzdálit na více jak tři po sobě jdoucí noci. Nikomu jinému není dovoleno přespávat na jeho lůžku [...] U hlavy jeho lůžka musí být truhlice s obětními koláčky. Ostříhané nehty a vlasy *flamina Dialis* musí být zakopány pod stromem, který nese plody. Pro *flamina Dialis* je každý den sváteční (*feriatus*). Není dovoleno, aby se objevil venku bez svého *apexu*. (...) Není dovoleno, aby se dotkl těsta zadělaného kvasem; nesundává si spodní tuniku, jen doma, aby nebyl venku nahý tak jak před zrakem Iova. (...) Pokud jeho manželka zemře, vzdá se *flaminátu*. Jeho manželství nelze ukončit zákonným způsobem, leda smrtí. Nikdy nevstupuje na místa, kde se nachází hrobky; nikdy se nedotýká mrtvol; není ale zakázáno, že by se nemohl zúčastnit pohřbu.

Gellius, *Noctes Atticae* X.15.1-25
(český překlad: já)

Haruspikové (lat. *haruspices*, sg. *haruspex*)

- Etruského původu.
- Byli zváni římským senátem.
- Zabývali se:
 - interpretací *prodigií*
 - *hepatoskopii*
- Patrně šlo o dvě odlišné skupiny různého sociálního původu.
- Nebyli pokládáni za římské kněží (až od období principátu).

- Když se Tiberius Gracchus (v roce 162 př.n.l.) účastnil ... voleb konzulů, první vracející se *rogator*, který [přinášel jména] konzulů, na místě zemřel těsně předtím, než je mohl vyslovit. Gracchus ale volby dokončil i tak. Protože cítil, že tato událost by mohla mít pro lid neblahé následky (*in religionem...venire*), informoval o ní senát. Senát se obrátil na kněží, jak bylo jeho zvykem. Před senát byli přizváni haruspikové, kteří vydali nález, že to byl *rogator comitiorum* (tj. Tiberius Gracchus), který se dopustil pochybení. V tu chvíli se na ně Gracchus obořil..., rozzuřen k nepřičetnosti: „Cože, já že jsem pochybil? Já, který jsem jako konzul řídil volební shromáždění? Já, augur, který jsem sám sledoval věštná znamení a obdržel jsem je příznivá? **Což vy, barbaři a Etruskové, rozhodujete v Římě o právu augurském a jste schopni posoudit právoplatnost shromáždění?**“ A nechal je vyhnat. Později ale z provincie poslal dopis kolegiu augurů, že když si tak pročítal nějaké knihy, uvědomil si, že jeho pozorovatelná (*tabernaculum*) v zahradách Scipionových byla zřízena chybně, protože když ji zřídil, překročil hranici města, aby svolal senát. Když se ale vracel stejnou cestou zpět, zapomněl znovu sledovat věštná znamení. Proto byli konzulové zvolení proti právu. Auguři podstoupili celou věc senátu. Senát rozhodl, že konzulové se musí vzdát úřadu. Konzulové tak učinili.

Cicero, *De natura deorum* II.10-12.

Český překlad: já

Model ovčích jater z Piacenzi

Vestálské panny (lat. *virgines vestales*; sg. *virgo vestalis*)

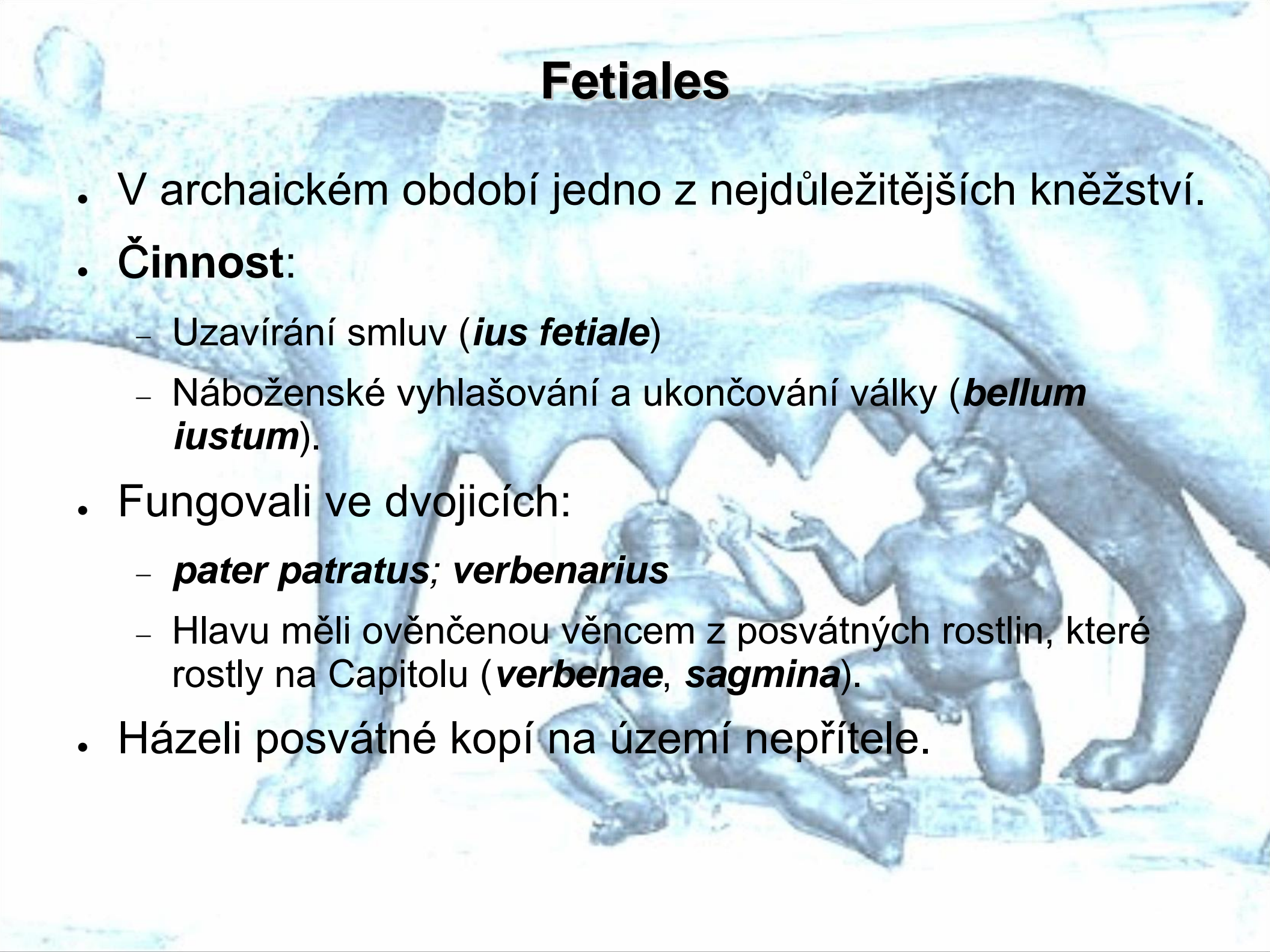

- Kult bohyně Vesty.
- Každodenní kultická aktivita.
- *Regia* na *forum Romanum*.
- Vybírány ve věku 6-10 let.
- Sloužily po dobu 30 let.
 - poté mohly odejít.
- Musely uchovávat své pannenství.
- Zvláštní právní status.
- Jejich činnost byla důležitá pro další kultickou aktivitu (*mola salsa*).

Fetiales

- V archaickém období jedno z nejdůležitějších kněžství.
- Činnost:
 - Uzavírání smluv (*ius fetiale*)
 - Náboženské vyhlašování a ukončování války (*bellum iustum*).
- Fungovali ve dvojicích:
 - *pater patratus; verbenarius*
 - Hlavu měli ověncenou věncem z posvátných rostlin, které rostly na Capitolu (*verbenae, sagmina*).
- Házeli posvátné kopí na území nepřítele.

Salii

- V archaickém období velmi významné kněžství.
- 2 skupiny po 12 (*Palatini* a *Collini*).
- Pouze patricijové, byli „inaugurováni“, synové „*ex farreatis*“.
- Rituální tance a zpěvy (*Carmina Salaria*).
- Vlastnili *ancilia* – 8 štítů ve tvaru osmičky.

Jak se člověk stal římským knězem?

- Neexistovala žádná dědičná kněžská vrstva.
- Zásada rovnoměrného držení kněžských funkcí.
- **Původně:** *kooptace*
- **Později:** snaha o prosazení jisté kontroly nad procesem obsazování kněžských funkcí.
 - r. 104 př.n.l. - *lex Domitia*;
 - kněží navrhnou kandidáty (*nominatio*);
 - výběr je proveden lidovou volbou (volba *minore parte populi*: 17 tribuí vybraných losem z celkových 35).

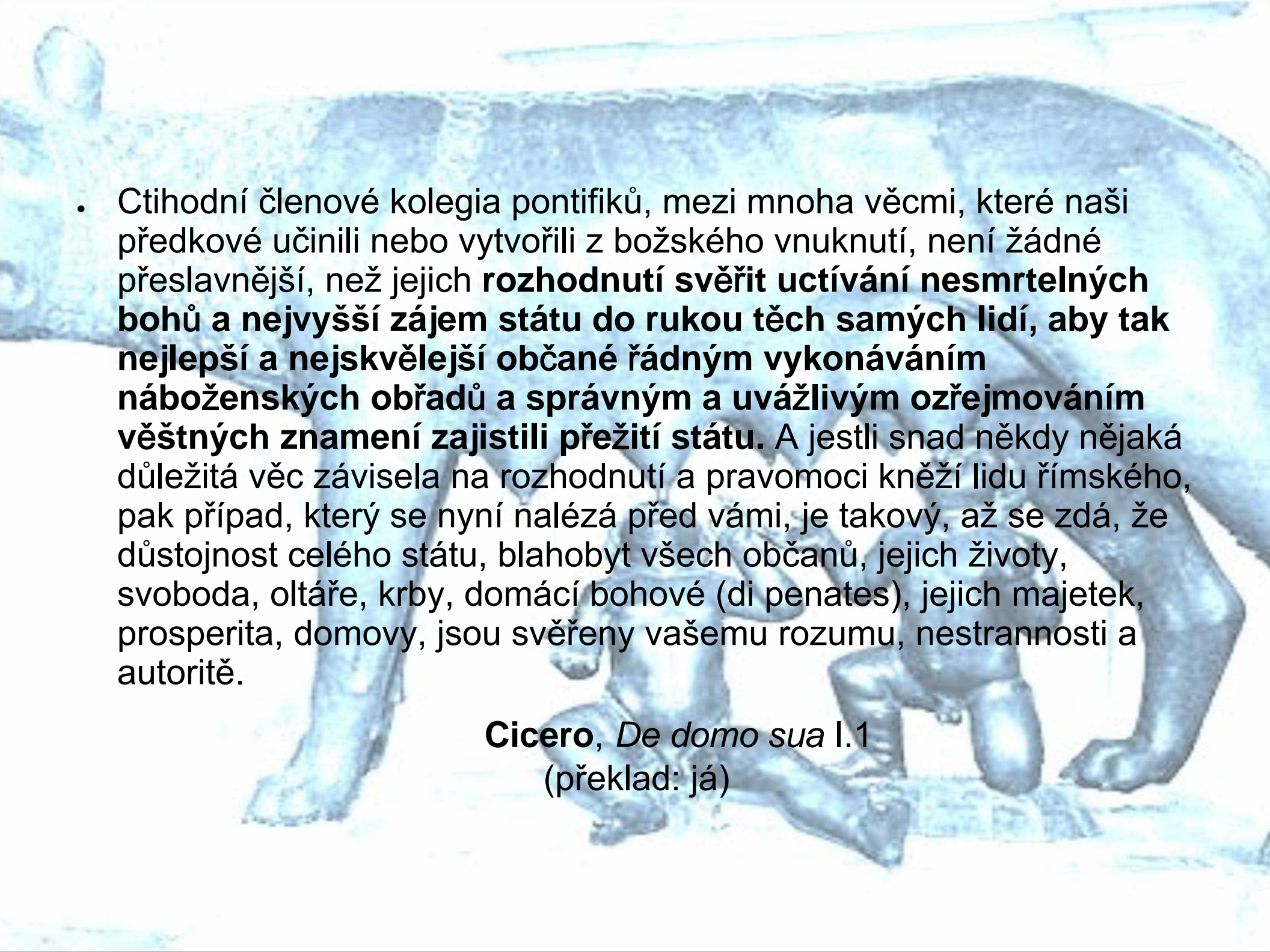
Římští kněží: náboženští „amatéři“?

- **Žádné** speciální schopnosti („charismatické dary“).
- **Žádný** „noviciát“ nebo systematický výcvik.
- **Žádný** distinktivní oděv (běžný senátorský šat).
- **Žádný** „pastorální“ vztah s řadovými Římany.
 - Poskytují rady výhradně v oblasti kultu nebo náboženského práva.
- **Žádná** zvláštní pravidla chování nebo morálky.
- Jejich kněžské posty zabírají pouze malou část jejich aktivit (práce na „částečný úvazek“; mnohdy minimální zátěž).
- Mohli se aktivně účastnit politického života.

Kněžské funkce a politická aktivita

- Kněžské a politické funkce byly plně slučitelné.
- Výjimky: **rex sacrorum** (explicitní zákaz); **flamines maiores** (implicitní překážky).
- Zdroj osobní prestiže; byly vyhledávané a velmi vážené.

-
- Ctihodní členové kolegia pontifiků, mezi mnoha věcmi, které naši předkové učinili nebo vytvořili z božského vnuknutí, není žádné přeslavnější, než jejich **rozhodnutí svěřit uctívání nesmrtelných bohů a nejvyšší zájem státu do rukou těch samých lidí, aby tak nejlepší a nejskvělejší občané řádným vykonáváním náboženských obřadů a správným a uvážlivým ozřejmováním věštných znamení zajistili přežití státu.** A jestli snad někdy nějaká důležitá věc závisela na rozhodnutí a pravomoci kněží lidu římského, pak případ, který se nyní nalézá před vámi, je takový, až se zdá, že důstojnost celého státu, blahobyt všech občanů, jejich životy, svoboda, oltáře, krby, domácí bohové (*di penates*), jejich majetek, prosperita, domovy, jsou svěřeny vašemu rozumu, nestrannosti a autoritě.

Cicero, *De domo sua* I.1
(překlad: já)

Kněžské funkce: zdroj politické prestiže?

- Byli doživotní.
- **Gravitas (vážnost).**
- V posledních letech republiky se o ně bojovalo stejně tvrdě jako o posty politické.
- Symboly kněžských úřadů se objevují na mincích.

Vlevo: Denarius Gaia Iulia Caesara (r. 48/49 př.n.l.) s pontifikálními symboly.

Vpravo: Stříbrný denarius císaře Hadriána s pontifikálními symboly

- Poskytovaly rovněž příležitost k navazování důležitých sociálních kontaktů mezi členy jednotlivých aristokratických rodů.

„Cenam sacerdotalem habere“ aneb „jak se má prase v žitě?“

Devět dní před zářijovými kalendami (22.srpna), když byl Lentulus *flamen Martialis* inaugurován, byl jeho dům vyzdoben a byla v něm rozprostřena jídelní lehátka z ebenového dřeva. Na dvou z nich ulehli pontifikové, Q. Catulus, M. Aemilius Lepidus [...] a C. Iulius Caesar augur, který je inauguroval. Na třetím lehátku ulehly Popilia, Perpennia, Licinia, Arruntia virgines Vestales...

Hostina sestávala z těchto jídel: jako předkrm mořští ježci, syrové ústřice (kolik kdo chtěl), perlorodky, škeble, drozdi s chřestem, vykrmená kuřata, mísa s ústřicemi a perlorodkami, černí sumýšové, bílí sumýšové.

Znovu mušle a venušiny mušle, medůzy, drozdi, kozí a vepřové ledvinky, panírované kuřecí maso, opět drozdi a k tomu dva druhy mořských šneků.

Jako hlavní chod: prasečí vemínka, hlava divokého prasete, mísa ryb, mísa s vemínky, kachnami, potápkami, zajíci, pečenými vykrmenými kuřaty, *amulum* a picénský chléb.

Macrobius, *Saturnalia* III.13.10 -12
(český překlad: já)

Kdo měl rozhodující slovo v náboženské oblasti?

- Kněží nevykonávali většinu obřadů, i když se jich často účastnili (aktivní role připadla voleným úředníkům).
- Fungují spíše jako asistenti a poradci.
- Rozhodnutí v náboženské oblasti jsou tak společným dílem senátu, volených úředníků a příslušníků kněžských kolegií (personální propojení vše těchto tří složek).
- „**Znejasnění**“ politických a náboženských kompetencí (*občanský kompromis*).
- Velmi pružný systém, který umožňoval řešení praktických problémů a účinnou reinterpretaci náboženských činností.